

INSTITUTUL NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

*Anexa nr.22
la Hotărîrea Consiliului INJ
nr.1/3 din 30 ianuarie 2015*

**CURRICULUM
la disciplina**

**PREVENIREA ȘI COMBATEREA DISCRIMINĂRII,
RASISMULUI ȘI INTOLERANȚEI**

(candidați la funcția de judecător/procuror)

AUTOR:

*Eugen RUSU,
doctor, conf. univ., formator,
consultant în Secția didactico-metodică și cercetări,
Institutul Național al Justiției*

_____ AVIZAT
Mariana PITIC, Șef Direcție instruire și cercetare

CHIȘINĂU, 2015

I. PRELIMINARII

Asigurarea egalității și nediscriminării reprezintă sarcina de bază a oricărei societăți ce pretinde a fi democratică. Discriminarea ca fenomen social este o formă de manifestare a inegalității, care împiedică cetățenii să-și exercite liber drepturile fundamentale de care dispun. O societate în care există discriminare pe orice motiv și sub orice formă, prin definiție, nu poate fi considerată democratică.

Este indiscutabil, că una din prioritățile cele mai importante și actuale ale transformărilor democratice din Republica Moldova este asigurarea realizării cursului european al țării noastre și asigurarea respectării drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

O problemă stringentă în domeniul drepturilor omului în societatea contemporană este cea a protecției dreptului omului la nediscriminare și asigurarea egalității. Principiul egalității și nediscriminării este unul fundamental pentru orice sistem de protecție a drepturilor omului.

Această dimensiune este de o importanță primordială, fiind reflectată atât în dispozițiile instrumentelor internaționale, cât și în jurisprudența organismelor lor de monitorizare. Deși instrumentele internaționale privind drepturile omului au în comun dispoziții fundamentale privind egalitatea, textul și interpretarea acestor prevederi cu privire la egalitate, natura cazurilor luate în considerare și, prin urmare, nivelul de dezvoltare și expertiză în fiecare aspect de protecție variază considerabil.

Fenomenul discriminării, analizat, inclusiv, prin prisma proceselor de tranziție politică, economică și socială din perioada ce s-a scurs de la declararea independenței statului, are un impact asupra asigurării drepturilor omului, în special asupra dreptului la nediscriminare. Acest viciu social, în ansamblu, creează un pericol sporit nu numai pentru securitatea societății noastre, ci și pentru întreaga omenire. În acest context se impune studierea fundamentală și analiza profundă a fenomenului discriminării atât sub aspectul cauzelor și condițiilor care generează acest fenomen în societate, cât și sub aspectul reglementărilor juridico-penale în vederea combaterii și prevenirii lui.

Este important de reținut că atât judecătorii, cât și procurorii au obligația de a aplica măsurile de protecție a drepturilor omului prevăzute de Constituția și legislația Republicii Moldova de Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, de recomandările Consiliului Europei și a organismelor lui în domeniul asigurării egalității, de directivele Uniunii Europene (UE) privind nediscriminarea.

Autoritățile publice competente și instanțele judecătorești la examinarea cauzelor de discriminare nu trebuie să se limiteze doar la argumentele invocate de către părți. Acestea trebuie să cunoască care este legea aplicabilă în cazul dat pe baza situației de fapt, să cunoască practica judiciară și jurisprudența în domeniu pentru a asigura adoptarea unei decizii legale și efective. În această ordine de idei, oportunitatea predării și însușirii de către audienți a cursului specializat **„Prevenirea și combaterea discriminării rasismului și intoleranței”** este extrem de importantă.

Prezentul curriculum reprezintă un document reglator, care determină aspectele practico-metodologice de formare a viitorilor judecători și procurori în vederea formării la audienți a **cunoștințelor, abilităților și aptitudinilor** în domeniul asigurării egalității conform standardelor naționale și internaționale.

II. COMPETENȚE

Prin studiul prezentei discipline audienții vor obține cunoștințe și abilități noi în domeniul protecției dreptului omului la nediscriminare, care sunt strict necesare pentru exercitarea funcțiilor profesionale, în special, la:

- determinarea conceptului de competență a funcțiilor de judecător/judecător;

- aplicarea corectă și uniformă a legislației și a altor acte normative în domeniul nediscriminării;
- aplicarea și interpretarea normelor legale relevante în contextul actelor internaționale la care Republica Moldova este parte;
- însușirea particularităților de examinare judiciară a cauzelor de încălcare a dreptului la nediscriminare;
- însușirea particularităților de investigare urmărire penală a infracțiunilor motivate de ură;
- elaborarea propunerilor și recomandărilor de dezvoltare a cadrului legislativ cu privire la prevenirea și combaterea discriminării.

III. OBIECTIVE PRINCIPALE

La sfârșitul studiului disciplinei audienții vor fi capabil să:

- definească aspectul social și juridic al faptelor de discriminare rasială, al noțiunilor de "discriminare rasială,, și a "infracțiunii motivate de ură";
- cunoască cadrul normativ-juridic național și internațional care reglementează activitatea autorităților publice centrale și locale, organelor competente de prevenirea și lichidarea discriminării, precum și a organelor judiciare la examinarea cazurilor de încălcare a drepturilor omului la nediscriminare;
- aplice just și corect normele juridice materiale și procesuale la etapa calificării faptei;
- analizeze infracțiunile motivate de ură și să le deosebească de celelalte infracțiuni prevăzute de legislația penală, să cunoască particularitățile de investigare a acestei categorii de infracțiuni și de tragere la răspundere penală a persoanelor vinovate de comiterea lor;
- stabilească rolul ofițerului de urmărire penală, procurorului, a judecătorului de instrucție, instanței de judecată și a altor organe de resort în procesul depistării, cercetării și judecării cazurilor de discriminare, inclusiv a cauzelor penale de comitere a crimelor de ură;
- identifice măsuri eficiente de asistență și protecție a victimelor discriminării;
- identifice soluții practice în situații concrete privind combaterea și prevenirea infracțiunilor motivate de ură;
- elaboreze și să înainteze propuneri privind dezvoltarea cadrului legislativ-normativ în domeniu;
- identifice procedeele de administrare a mijloacelor de probă la faza urmăririi penale și a judecării cauzei, precum și de apreciere a probelor.

IV. ADMINISTRAREA DISCIPLINEI

Denumirea disciplinei	Formator	Semestrul	Total ore	Ore curs	Ore practice	Evaluarea
Prevenirea și combaterea discriminării rasiale și intoleranței	Eugen Rusu	III	12	0	12	colocviu diferențiat

V. TEMATICA ȘI REPARTIZAREA ORIENTATIVĂ A ORELOR

Nr. d/o	TEMATICA	Ore curs	Ore practice
1.	Dreptul împotriva discriminării: <i>Introducere în dreptul la nediscriminare. Concepte ale egalității</i>	0	2

2.	Instrumente internaționale și regionale în domeniul nediscriminării	0	2
3.	Legislația națională în domeniul nediscriminării. Practica și jurisprudența instanțelor judecătorești în cauzele de discriminare.	0	2
4.	Motive de discriminare: <i>gen; rasă culoare și origine etnică; religie; dizabilitate; vârstă; opinie politică sau altă opinie.</i>	0	2
5.	Standarde juridice principale în dreptul internațional cu privire la discriminare.	0	2
6.	Crimele motivate de ură: <i>Metodologia și particularitățile de investigare urmărire penală a infracțiunilor motivate de ură.</i>	0	2
	TOTAL	0	12

VI. UNITĂȚI TEMATICE

Unități tematice	Strategii didactice/ Resurse logistice	Sugestii pentru lucrul individual
1. Dreptul împotriva discriminării. Introducere în dreptul la nediscriminare. Concepte ale egalității		
<p style="text-align: center;"><i>Ore practice</i></p> 1. Introducere în dreptul împotriva discriminării 2. Baza legală a dreptului 3. Concepte ale egalității 4. Tipuri de discriminare 5. Obligațiile statului în domeniul nediscriminării a) obligațiile pozitive b) obligațiile negative	Prelegere: Power Point, Proiector, Laptop. Tablă flipchart.	<p style="text-align: center;"><i>Ore practice</i></p> Studierea și analiza actelor legislativ-normative naționale și internaționale. Pregătirea temei pentru activitate practică. Dezbateră.
2. Instrumente internaționale și regionale în domeniul nediscriminării.		

<p style="text-align: center;"><i>Ore practice</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Reglementarea domeniului anti-discriminare în convențiile, tratatele și alte acte internaționale ale ONU. 2. Reglementarea domeniului anti-discriminare în actele europene: CEDO, hotărârile, recomandările și rezoluțiile Consiliului Europei. 3. Studiul asupra recomandărilor de politică generală a Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI). 4. Reglementarea domeniului anti-discriminare în Directivele Parlamentului și Consiliului European. 	<p>Prelegere: Power Point, laptop, proiector.</p> <p>Seminare Analiza cadrului legislativ. Studiu de caz. Soluționarea spețelor. Tablă flipchart.</p>	<p style="text-align: center;"><i>Ore practice</i></p> <p>Analiza reglementărilor internaționale și regionale. Brainstorming. Întocmirea referatelor. Studierea practicii întocmirii unor proiecte de acte relevante. Dezbateri. Studierea și analiza actelor legislativ-normative naționale</p>
<p>3. Legislația națională în domeniul nediscriminării. Practica și jurisprudența instanțelor judecătorești în cauzele de discriminare</p>		
<p style="text-align: center;"><i>Ore practice</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Cadrul legislativ și normativ național. 2. Legea cu privire la asigurarea egalității; 3. Principiul egalității reflectat în legislația națională; 4. Competențele autorităților publice centrale și locale 5. Reglementări relevante din Codul penal și altă legislație. 	<p>Acte legislative și normative. Rapoarte privind implementarea legislației. Prelegere: Power Point, laptop, proiector.</p> <p>Dosare/Decizii Acte procesuale. Material legislativ normativ. Tablă flipchart.</p>	<p style="text-align: center;"><i>Ore practice</i></p> <p>Lectura asupra actelor legislative. Brainstorming. Întocmirea referatelor. Lucrul în grup</p>
<p>4. Motive de discriminare: gen; rasă culoare și origine etnică; religie; dizabilitate; vârstă; opinie politică sau altă opinie.</p>		
<p style="text-align: center;"><i>Ore practice</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Analiza motivelor discriminării 2. Definiția discriminării rasiale. 3. Particularitățile discriminării pe motiv de rasă, culoare, descendență și origine etnică. 4. Particularitățile discriminării pe motid de gen, vârstă, dizabilitate ș.a. motive. 5. Particularitățile discriminării pe motiv de opinie politică sau altă opinie. 6. Discriminare ca tratament degradant 	<p>Acte legislative și normative Dosare/Decizii. Cazuri din Jurisprudența națională și a CtEDO pe cauze de discriminare</p> <p>Tablă flipchart.</p>	<p style="text-align: center;"><i>Ore practice</i></p> <p>Lectura unor surse din practica judiciară (Sentințe, Decizii și Hotărâri, inclusiv a Plenului CSJ). Brainstorming. Studierea și</p>

	Prelegere: Power Point, laptop, proiector.	analiza jurisdicției naționale. Întocmirea proiectelor de referate.
5. Standarde juridice principale în dreptul internațional cu privire la discriminare.		
1. Discriminarea directă. 2. Discriminarea indirectă 3. Hărțuirea 4. Victimizarea 5. Măsuri pozitive/afirmative 6. Adaptarea rezonabilă 7. Procedura: cererea privind discriminarea 8. Standardul probei 9. Stabilirea cazului de discriminare 10. Justificarea 11. Răspunderea pentru discriminare	Prelegere: Power Point, laptop, proiector. Dosare/Decizii Acte procesuale. Material legislativ normativ. Tablă flipchart.	<i>Ore practice</i> Lectura asupra practicii judiciare Decizii și Hotărâri, Brainstorming. Studierea și analiza jurisdicției naționale.
6. Crimele motivate de ură: Metodologia și particularitățile de investigare urmărire penală a fracțiunilor motivate de ură.		
1. Noțiune crimei motivate de ură 2. Delimitarea infracțiunilor de ură de celelalte infracțiuni. 3. Caracteristica juridică a infracțiunilor de ură; 4. Elementele constitutive ale infracțiunilor de ură: - obiectul; - latura obiectivă; - subiectul; - latura subiectivă. 5. Caracteristica și individualitatea făptuitorului și a victimei. 6. Particularitățile de investigare și urmărire penală.	Dosare/Decizii Acte procesuale. Material legislativ normativ. Prelegere: Power Point, Laptop, proiector. Studii de caz. Tablă flipchart.	Analiza normelor relevante a Codului Penal. Examinarea studiului de caz

VII. EVALUAREA

Evaluarea continuă se va realiza prin:

- participarea audiențelor în cadrul seminarelor;
- realizarea activităților individuale și/sau în grup;
- răspunsuri orale;
- participare la dezbateri/studii de caz;
- perfectarea și/sau redactarea unor acte procesuale în baza temelor studiate;
- susținerea obligatorie a unei testări care va conține sarcini cu obiective de estimare a cunoștințelor, abilităților și aptitudinilor profesionale;
- elaborarea și susținerea referatelor pe probleme concrete.

Evaluarea finală se va efectua sub forma unui colocviu diferențiat, în bază de test, care va conține întrebări teoretice și practice.

VIII. REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

Instrumente Internaționale și regionale

Acte internaționale

1. Declarația Universală a drepturilor Omului din 1948;
2. Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 21.12.1965, în vigoare – 04.01.1969, În vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993;
3. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat de Adunarea generală a ONU la 16 decembrie 1966, - în vigoare la 23.03.1967, În vigoare pentru Republica Moldova din 26 aprilie 1993;
4. Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, adoptat de Adunarea Generală a ONU la 16.12.1966, în vigoare – 03.01.1976, În vigoare pentru Republica Moldova din 26 aprilie 1993;
5. Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei (CEDAW), adoptată de Adunarea Generală a ONU la 18 decembrie 1979, în vigoare - 03.09.1984. În vigoare pentru Republica Moldova din 31 iulie 1994;
6. Convenție pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid, adoptată Adunarea Generală a ONU la 9 decembrie 1948, - în vigoare - la 12 ianuarie 1951, În vigoare pentru Republica Moldova din 26 aprilie 1993;
7. Convenția cu privire la Drepturile Copilului, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 20 noiembrie 1989, - în vigoare - 20 septembrie 1990. În vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993;
8. Convenția cu privire la Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 13 decembrie 2006, deschisă spre semnare la 30 martie 2007, ratificată de Republica Moldova la 09.07.2010;
9. Convențiile Organizației Internaționale a Muncii:
 - Convenția privind ocuparea forței de muncă și profesie, nr.111 din 1958;
 - Convenția privind egalitate de remunerare, nr.100 din 1951;
10. Convenția Împotriva Torturii, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 10 decembrie 1984;
11. Convenția UNESCO privind lupta împotriva discriminării în învățământ, din 14.12.1960.

Actele Consiliului Europei

1. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (CEDO), adoptată în 1950 (CEDO);
2. Protocolul adițional nr.12 la CEDO, adoptat la 4 noiembrie 2000;
3. Convenția Socială Europeană din 1961 și
4. Convenția Socială Europeană din 1996 (*revizuită*);
5. Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, din 11.05.2011 (Convenția de la Istanbul);
6. Recomandările de Politică Generală ale ECRI, nr.1-15;
7. Convenția – cadru pentru protecția minorităților naționale, adoptată la Strasbourg la 1 februarie 1995. Intră în vigoare la 8 februarie 1998, ratificată de Parlamentul Republicii Moldova la data de 22 octombrie, 1996;
8. Rezoluția Res CMN (2010) 6 privind implementarea prevederilor Convenției - cadru pentru protecția minorităților naționale de către Moldova, adoptată de Comitetul de Miniștri al

- Consiliului Europei la 5 mai 2010;
9. Recomandarea CM/Rec (2012)6 a Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei privind protecția și promovarea drepturilor femeilor și fetelor cu dizabilități, adoptată la 13 iunie 2012.

Instrumentele Uniunii Europene

1. Tratatul Uniunii Europene și Tratatul de Funcționare a UE;
2. Carta Drepturilor Fundamentale a UE, proclamată de Parlamentul European, Consiliul și Comisia Europeană la 07.12.2000;
3. Directiva Consiliului 2000/43/CE din 29 iunie 2000 pentru implementarea principiului de tratament între persoane indiferent de originea rasială sau etnică;
4. Directiva Consiliului 2000/78/CE din 27 noiembrie 2000 privind stabilirea unui cadru general pentru egalitatea de tratament în domeniul angajării;
5. Directiva Consiliului 75/117/CEE din 10 februarie 1975 privind apropierea legislațiilor statelor membre referitoare la aplicarea principiului remunerării egale a lucrătorilor de sex masculin și de sex feminin;
6. Directiva Parlamentului European și a Consiliului 2002/73/CE din 23 septembrie 2002 de modificare a Directivei 76/207/CEE a Consiliului privind punerea în aplicare a principiului egalității de tratament între bărbați și femei în ceea ce privește accesul la încadrarea în muncă, la formarea și la promovarea profesională, precum și condițiile de muncă;
7. Decizia-cadru 2008/913/JAI a Consiliului din 28 noiembrie 2008 privind combaterea anumitor forme și expresii ale rasismului și xenofobiei prin intermediul dreptului penal;
8. Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității;
9. Directiva Consiliului din 19 decembrie 1978 privind aplicarea treptată a principiului egalității de tratament între bărbați și femei în domeniul securității sociale (79/7/CEE);
10. Directiva 97/80/CE A Consiliului din 15 decembrie 1997 privind sarcina probei în cazurile de discriminare pe motive de sex;
11. Rezoluția Parlamentului European din 26 aprilie 2007 despre homofobia în Europa;
12. Rezoluția Parlamentului European referitoare la intensificarea luptei împotriva rasismului, xenofobiei, antisemitismului, rasismului împotriva persoanelor de etnie romă, homofobiei, transfobiei și a tuturor celorlalte tipuri de infracțiuni motivate de ură și de discursuri care incită la ură (2013/2543 (RSP)).

Acte legislative și normative naționale:

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994;
2. Legea nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității;
3. Codul penal, adoptat prin Legea nr. 985-XV din 18.04.2002;
4. Codul de procedură penală, adoptat prin Legea nr. 122-XV din 14.03.2003;
5. Codul contravențional, adoptat prin Legea nr.218-XVI din 24.10.2008;
6. Legea nr. 294-XVI din 25.12.2008 cu privire la Procuratură;
7. Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, nr. 60 din 30.03.2012;
8. Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, nr. 45 din 01.03.2007.
9. Legea cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și statutul juridic al organizațiilor lor, nr 382 din 19.07.2001.
10. Legea privind contracararea activității extremiste, nr.54 din 21.02.2003;
11. Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați, nr. 5 din 09.02. 2006;
12. Programul Național de asigurare a egalității de gen în Republica Moldova pentru anii 2010-2015, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.933 din 31.12.2009, M.O. nr. 5-7 din 19.01.2010.

13. Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, nr.45 din 01.03.2007;

Jurisprudenta CtEDO

Lista cauzelor

- 1) Cauza *Armata Salvării (filiala Moscova) c. Rusia* (77881/01) din 5 octombrie 2006;
- 2) Cauza *Aksu c. Turciei* (nr.4149/04) din 15 martie 2012;
- 3) Cauza *Andrejeva c. Letoniei* (55707/00) din 18 februarie 2009;
- 4) Cauza *Bigaeva c. Grecia* (26713/05) din 28 mai 2009;
- 5) Cauza *Barrow c. Regatul Unit* (42735/02) din 22 august 2006;
- 6) Cauza *Christine Goodwin c. Regatul Unit* [GC] (28957/95) din 11 iulie 2002;
- 7) Cauza *Cauza Ciubotaru c. Moldovei* (27138/04) din 27 aprilie 2010;
- 8) Cauza *Eremia și alții c. Republicii Moldova* (nr.3564/11) din 28 mai 2013;
- 9) Cauza *Kuric c. Sloveniei* (26828/06) din 26 iunie 2012;
- 10) Cauza *Mudric c. Republicii Moldova* (74839/10) din 16 iulie 2013;
- 11) Cauza *Mangov c. Greciei* (16595/90) din 18 februarie 1993;
- 12) Cauza *Moldovan și alții c. României* [2] (41138/98, 64320/01) din 12 iulie 2005;
- 13) Cauza *Milanovic` c. Serbiei* (44614/07) din 14 decembrie 2010;
- 14) Cauza *Nacova și alții c. Bulgariei* (43577/98) din 6 iulie 2005;
- 15) Cauza *Opuz c. Turciei* (33401/02) din 9 iunie 2009;
- 16) Cauza *Zrhnalova și Zehnal c. Republicii Cehe* (39621/97) din 14 mai 2002.

Material informativ și didactic:

1. *Doina Ioana Străisteanu, Sorina Furtună*. Egalitatea și nediscriminarea pe înțelesul tuturor, Ghid practic. Ediția – I, Coaliția antidiscriminare, www.nediscriminare.md, Chișinău 2014;
2. *Doina Ioana Străisteanu*. Prevederi discriminatorii identificate în legislația Republicii Moldova, Coaliția antidiscriminare, www.nediscriminare.md, Chișinău 2014;
3. Manual de drept european privind nediscriminarea, Ediția: Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (FRA), 2010;
4. Законодательство против преступлений на почве ненависти, Практическое руководство, Издательство: БДИПЧ/ОБСЕ, 2009 год;
5. Преступления на почве ненависти, Методическое руководство для НПО в районе ОБСЕ, Издательство: БДИПЧ/ОБСЕ, 2009 год;
6. Преподавание тем холокоста и антисемитизма, Обзор и анализ образовательных подходов, Издательство: БДИПЧ/ОБСЕ, 2006 год;
7. Raport: Monitorizarea activității Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității, pentru perioada 2013-2014. Ediția: Coaliția antidiscriminare, www.nediscriminare.md, Chișinău 2014.